

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ: СУЧАСНИЙ СТАН

Формування інформаційно-технологічного суспільства, докорінні зміни соціально-економічного, духовного розвитку держави потребують підготовки вчителів нової генерації. Реалізація цього стратегічного завдання зумовлена також глибокими змінами в системі та структурі вищої освіти, а також необхідністю інтеграції національної освіти в європейський освітній простір.

Одним із пріоритетних завдань держави на сучасному етапі є збереження та зміцнення стану здоров'я і фізичної підготовленості дітей та молоді. Важлива роль у виконанні цього завдання належить майбутнім педагогам з фізичної культури, від діяльності яких залежить гармонійний розвиток підрастаючого покоління, єдність фізичних, психічних, духовних і соціальних потреб особистості. На необхідність підвищення якості підготовки фахівців з фізичного виховання вказується в Законі України "Про освіту", "Про вищу освіту", Державній національній програмі "Освіта" ("Україна XXI століття"), цільовій комплексній програмі "Фізичне виховання – здоров'я нації", Національній доктрині розвитку освіти, Болонської декларації (1999).

Підготовка педагогічних кадрів зі спеціальності 6.010201 "Фізичне виховання" в сучасних умовах характеризується рядом протиріч та істотних недоліків, а саме: між вимогами сучасного суспільства до професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури та їх кваліфікацією відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня; процесами демократизації і гуманізації педагогічної науки і практики щодо забезпечення відповідної фізкультурної освіти та їх відображення у професійній підготовці майбутніх вчителів фізичної культури; потребами педагогічної науки і практики в урахуванні зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури; масовістю підготовки майбутніх вчителів фізичної культури та цільовим підходом до їх професійної підготовки обсягом наукової інформації та умовами її застосування в навчально-виховному процесі навчального закладу.

Проблема підвищення рівня підготовки випускників вищої школи є предметом досліджень В.П. Андрушенка, В.І. Бондаря, Л.П. Вовк, І.А. Зязюна, О.С. Падалики, Л.П. Сушенко та ін. Наукові дослідження М.Я. Віленського, В.О. Сластьоніна вказують, що результатом цілеспрямованого процесу підготовки є готовність майбутніх фахівців до професійної діяльності. Сутність готовності до професійної діяльності трактується вченими як цілісний прояв особистості, комплекс необхідних знань, умінь, навичок і здібностей, результат професійної освіти і виховання, соціальної зрілості особистості.

Останнім часом опубліковано низку наукових праць, що висвітлюють проблеми формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до педагогічної діяльності в школі (М.Т. Данилюк, Н.М. Мацкевич, О.В. Петунін та ін.). Досліджуючи проблеми професійної підготовки фахівців з фізичної культури, науковці наголошують на важливості теоретико-методичного і фізичного аспектів (Л.В. Волков, О.Д. Дубогай, Б.М. Шиян), професійно-педагогічної спрямованості (Е.С. Вільчовський, О.В. Тимошенко), психолого-педагогічних основ навчання (Г.В. Ложкін), розвитку професійно важливих здібностей (В.Т. Ялович), використанні диференційованого підходу (А.В. Цюць), активізації самостійної роботи студентів (В.І. Наумчук).

Мета дослідження: вивчити сучасний стан проблеми формування готовності студентів до майбутньої професійної діяльності вчителя фізичної культури в теорії і практиці вищої педагогічної освіти.

Останніми роками ця проблема стала однією з найактуальніших у сфері вищої освіти. Від її вирішення багато в чому залежить удосконалення всього навчально-виховного процесу, спрямованого на розвиток професійно значимих якостей особистості студента як необхідної умови ефективного оволодіння майбутньою професією, а також створення передумов для широкого застосування випускниками вищих педагогічних навчальних закладів своїх творчих сил, здібностей і можливостей.

Аналіз наукових праць і публікацій дозволяє стверджувати, що на сучасному етапі розвитку немає єдиної думки щодо формування професійної готовності вчителя. Втім, пріоритетними напрямками підготовки спеціаліста з фізичного виховання вважаються: організація навчального процесу як ступеневої системи (Л.В. Волков, В.Г. Григоренко, Ю.Д. Железняк); розробка психологічних основ навчання (Н.Ю. Зубанова, Г.В. Ложкін); спортивна і професійно-педагогічна підготовка (О.Д. Дубогай, О.С. Куц, С.М. Канішевський); професійна підготовка в процесі вивчення спортивно-педагогічних дисциплін (М.Я. Віленський, Б.М. Шиян); диференційований підхід до навчання (П.Б. Єфіменко, А.В. Цюць); упровадження інноваційних технологій (Н.С. Карабанова, Л.О. Чеханюк); особистісно-орієнтований підхід (І.Д. Бех, О.О. Вербицький, Л.П. Сушенко).

Зазначимо думку В.Г. Григоренка [3], який вважає, що принцип системної організації професійної підготовки студентів як цільова науково-методична установка передбачає формування педагогічної творчості на основі моделі-цілі, де викладені модельні характеристики професійних якостей, узакані структурні основи їх інтеграції в педагогічну майстерність, включено апарат корекції і компенсації компонентів професійної готовності студентів, які відстають у розвитку. Безумовно, така модель-ціль є основою для розробки навчального плану професійної підготовки студентів.

Л.В. Волков пропонує багатоступеневу структуру навчання вчителів фізичної культури за спеціально розробленими програмами. У своїй праці [2] автор вважає, що перший ступінь навчання дасть можливість студентам у вищому навчальному закладі одержати мінімум знань, насамперед медико-біологічного циклу та спеціальні знання, уміння і навички для проведення занять з дітьми молодшого шкільного віку. Другий ступінь надає можливість набутти знання, уміння і навички для проведення навчання з дітьми шкільного віку як у загальноосвітній, так і в спортивній школах. Третій ступінь дає спеціальні професійні знання, які дозволяють проводити навчальний процес в окремих ланках системи фізичного виховання і спортивної фізкультури.

Професійна підготовка студентів факультету фізичного виховання на сучасному етапі, як вважає В.Т. Ялович [12], може бути ефективною тільки при умові її організації як цілісної системи. Ця система повинна спиратися на психолого-педагогічні закономірності формування функціональних систем психічної діяльності людини і поєднання різних форм активності студентів (навчальної, спортивної, наукової, виховної).

Не викликає сумнівів, що однією з важливих умов ефективності процесу професійної підготовки майбутніх фахівців є психологічний настрій. На думку Р.С. Немова, мотивація пояснює "цілеспрямованість дії, організованість і стійкість цільної діяльності, спрямованої на досягнення певної мети" [7]. Процес цілеутворення – це складний творчий процес, що залежить від умінь, знань і здібностей людини, її індивідуальних особливостей, об'єктивних умов протікання діяльності та інших чинників. Необхідно зазначити, що проблема формування і розвитку мотивів діяльності людини – пізнавальних, професійних або інших – дуже складна. Неможливо виділити окремий мотив або сформулювати його незалежно від інших. З огляду на це деякі вчені [4,8,11] вважають, що високий професійний рівень педагога залежить не тільки і не стільки від рівня сформованості знань, умінь, відповідних якостей і здібностей, скільки від наявності особливої смислової структури особистості.

Факторний аналіз результатів атестації студентів, проведений А.В. Заборою [5], свідчить, що пріоритетне місце у формуванні знань і навичок майбутніх учителів фізичної культури посідає загально професійна підготовка, яка базується на позитивному зв'язку між теоретичним засвоєнням матеріалу і можливістю реалізації його на практиці, друге місце відводиться професійно-теоретичній підготовці.

Лекції у ВНЗ повинні мати проблемний характер і сприяти поглибленню самостійної роботи студентів. На них слід штучно створювати "дефіцит" інформації, висловлювати тезові думки, істинність яких вимагає подальших доказів, і все це краще здійснювати у формі дискусії як засобу наукової творчості. Як показали дослідження [1,3,4,8], для студентів найефективнішими виявилися такі активізуючі прийоми: лекція-прес-конференція; лекція з наперед запланованими помилками; лекція проблемного характеру (створення ситуації з надлишковою інформацією або використання протиріччя між запасом знань студентів і необхідністю виконати практичне завдання).

Основа професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, на думку Б.М. Шияна [11], складають спортивно-педагогічні дисципліни (СПД). Відповідно до діючих навчальних планів факультетів фізичного виховання на практичні заняття із СПД відводиться майже половина всього бюджету часу. Природно, що саме ці заняття і повинні найбільшою мірою сприяти формуванню професійної готовності майбутнього вчителя фізичної культури. Лекції з цих предметів, вважає автор, дають інформацію щодо застосування засобів фізичної культури у виховній роботі зі школярами, сприяють формуванню професійної свідомості студентів та вихованню в них відповідального ставлення до предмета майбутньої професійної діяльності.

Слід зазначити, що практичні заняття зі спортивно-педагогічних дисциплін – це лабораторія, де студенти вже з першого курсу починають опановувати секрети педагогічної майстерності і можуть свідомо застосовувати отримані знання, наприклад, шляхом створення спеціальних педагогічних ситуацій. При цьому самі студенти відзначають, що нерідко обговорення і аналіз цих ситуацій для них був більш важливим засобом навчання, ніж саме виконання практичних завдань [6,10]. Безумовно, у процесі проведення практичних занять викладачі повинні пам'ятати не тільки про їх методичне і технічне забезпечення, але й про виховну роль. Це дає можливість студентам при вивченні техніки фізичних вправ, передбачених програмою, оволодіти базовими прийомами педагогічної майстерності.

Б.М. Шиян вважає [11], що сучасна система освіти орієнтована на нормативну модель педагогічної діяльності. Відповідно до даної моделі центральна ланка діяльності педагога – це реалізація на практиці певної стандартної методики. Система навчальної і практичної діяльності в педагогічних вищих навчальних закладах побудована таким чином, що пріоритетне значення надається саме освоєнню нормативних курсів (теорії і методики навчання, вікової і педагогічної психології). Недосконалість такої системи вимагає кардинальної зміни навчальних програм педагогічних вищих навчальних закладів, розробки альтернативної моделі підготовки студентів до діяльності вчителя, яка має декілька взаємозв'язаних цілей: формування інтеграційних професійних умінь вищого рівня – аналітичних, діагностичних, рефлексійних; формування позитивної концепції майбутнього вчителя, яка пов'язана з неавторитарним професійним стилем діяльності.

Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах потребує об'єктивного аналізу зарубіжного досвіду підготовки даних фахівців і з'ясування перспективних напрямів її оптимізації відповідно до вітчизняних та світових стандартів [1, 2, 4, 10].

Фахівцями встановлено, що використання інформаційних технологій в сучасному освітньому процесі сприяє: вдосконаленню стратегії відбору змісту освітніх програм, методів і організаційних форм навчання відповідно до завдань розвитку особистості в умовах інформаційного суспільства; розширенню видів навчальної діяльності в умовах реалізації сучасних технологій (комп'ютерні курси навчання, інформаційно-довідкові системи, мультимедійні технології); переходу від авторитарного, ілюстративно-пояснювального навчання до проблемно-дослідницького, творчого, що передбачає набуття студентами нових знань самостійно, використовуючи технології інформаційної взаємодії з імітаційними моделями об'єктів, процесів і явищ [4, 5, 12].

Самостійна робота студентів, як засвідчують дослідження [1, 4, 9], вважається одним з пріоритетних напрямів формування професійної готовності майбутніх фахівців. Стриженою самостійної роботи студента є наявність пізнавального завдання і способу його виконання без прямої допомоги з боку викладача або з мінімальним його втручанням. При цьому самостійна діяльність студента завжди спрямована від способу відтворення до принципово іншого – творчого виконання завдання. У структурі самостійної роботи можна виділити такі основні елементи: постановку мети і проблемних завдань; визначення об'єкта діяльності; вибір засобів, методів і форм пізнавальної діяльності; виконання проблемного завдання; самоконтроль у ході навчальної діяльності; самоаналіз правильності результатів діяльності.

Педагогічна практика – це виробнича практика, яка дає студентам можливість реальної взаємодії з учнями, апробації рівня своєї підготовки, досягнення шкільної дійсності з позицій педагога [7, 11]. Разом з тим педагогічна практика – складова частина навчального процесу, і її метою є формування в студентів навичок творчого застосування в педагогічній діяльності науково-теоретичних знань і практичних умінь, отриманих при вивченні фундаментальних і професійно орієнтованих дисциплін, приватних методик і спеціальних дисциплін.

Програмно-цільовий підхід професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах, на думку О.В. Тимошенко [10], можна розглядати як науково-обгрунтовану систему суб'єкт-суб'єктної взаємодії студентів і професорсько-викладацького складу вищого навчального закладу, в основу побудови якої покладено принцип цільового підходу. Де результатом і головною метою такого підходу є уніфікація і спрощення управлінської діяльності, створення умов для більш ефективного вирішення загальних питань наукової організації педагогічної праці у вищій школі. Оптимізація роботи різних структурних підрозділів навчального закладу у вирішенні важливих проблем організації професійної підготовки студентської молоді.

Структура кредитно-модульної системи сприяє полегшенню визнання навчальних досягнень студентів закладами освіти [9,11], через використання загальнорозумілої системи оцінювання – кредити і оцінки, – а також забезпечується засобами для інтерпретації національних систем вищої освіти і базується на трьох ключових елементах: інформація (стосовно навчальних планів і програм), використання кредитів (щоб визначити навантаження для студентів) і об'єктивна оцінка здобутків студентів (за допомогою модульно-рейтингової системи).

На наш погляд, оптимізація організації процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури передбачає:

- наявність стратегії розвитку ВНЗу, де сформульовані завдання, які відображають важливі напрямки розвитку й удосконалення вищого навчального закладу в цілому і кожного структурного підрозділу окремо;
- здійснення навчального процесу з урахуванням вимог, які ставить перед вищим навчальним закладом суспільство;
- планування навчального процесу з попереднім аналізом підсумків попереднього року, з виділенням головних завдань, з орієнтуванням на ліквідацію типових недоліків, що виявлені під час колективного обговорення професорсько-викладацького складу;
- створення у колективі сприятливої морально-психологічної атмосфери для творчої і наукової діяльності професорсько-викладацького складу;
- забезпечення необхідною навчально-матеріальною та спортивною базою навчально-виховного процесу;
- організації самоосвіти професорсько-викладацького складу, а саме, проходження викладачів та студентів у провідних вищих навчальних закладах України та світу;
- упровадження в навчальний процес сучасних підходів щодо контролю знань та умінь майбутніх фахівців та ін.

Проведені дослідження дозволяють зробити такі висновки:

Виявлено, що в сучасній педагогічній теорії немає єдиної думки щодо формування професійної готовності майбутнього вчителя фізичної культури. Різні підходи науковців до проблеми формування професійної готовності не виключають один одного, а свідчать про те, що в процесі підготовки спеціаліста з фізичного виховання пріоритетними вважаються різні напрями, виділяють різні його сторони, як основні, найбільш важливі.

Процес формування професійної готовності учителя фізичної культури включає стійке прагнення до вивчення й практичного застосування передового досвіду, стійку психологічну спрямованість на виконання педагогічної діяльності і компетентність щодо її здійснення.

Визначено, що формування професійної готовності здійснюється одночасно на методологічному (мета, завдання), теоретичному (закони, принципи, форми), методичному (проекування навчального процесу) і технологічному (виконання практичних завдань навчання і виховання в конкретних умовах) рівнях. Основою професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання в системі вищої школи є: теоретичні, семінарські та практичні заняття з циклу професійно орієнтованих навчальних дисциплін, педагогічна практика і самостійна робота студентів.

Використання різноманітних форм і методів активного навчання (дискусії, тренінги, розв'язання педагогічних задач і аналіз психолого-педагогічних ситуацій, проведення навчально-педагогічних ігор) на основі особистісно орієнтованого і диференційованого підходу сприяє підвищенню ефективності навчального процесу, активізації пізнавальної діяльності студентів і формуванню професійної готовності на високому рівні.

Встановлено, що формування професійної готовності студентів в процесі навчання буде ефективним за такою моделлю педагогічних умов: здійснення диференційованого підходу до навчання з урахуванням фахового рівня студентів; розвитку мотивації пізнавальної діяльності студентів шляхом використання особистісно-орієнтованих методів навчання; коригування процесу професійно-педагогічної підготовки студентів на всіх його етапах; використання с учасної кредитно-модульної системи навчання, яка сприяє полегшенню визнання навчальних досягнень студентів.

Сучасні умови пред'являють нові вимоги до професійної підготовки нової генерації фахівців в галузі фізичної культури та спорту. Оволодіння сучасними інформаційними технологіями стає пріоритетним спрямуванням в професійній освіті спеціалістів високої кваліфікації. Подальшу оптимізацію професійної освіти слід пов'язувати як з покращенням технологій навчання і управління, так і з розширенням контактів з метою оперативного обміну інформацією та людськими ресурсами. Що відповідає основним засадам розвитку вищої освіти в контексті Болонського процесу.

У перспективі подальших досліджень ми вбачаємо вдосконалення змісту, форм та технологій навчання майбутніх учителів фізичної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вільковський Е.С. Професійна спрямованість підготовки фахівців з фізичного виховання / Е.С. Вільковський // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992-2002: 36. наук. пр. до 10-річчя АПН України. – Харків: ОВС, 2002. – С. 301-308.
2. Волков Л.В. Проблеми професійної підготовки спеціалістів у галузі фізичної культури та спорту / Волков Л.В. // Матеріали І-ої респ. конф. "Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні". – Луцьк: Надстир'я, 1994. – С.168-169.
3. Григоренко В.Г. Системний підхід в організації професійної підготовки вчителя фізичної культури / В.Г. Григоренко // Матеріали І-ої респ. конф. "Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні". – Луцьк: Надстир'я, 1994. – С. 149-151.
4. Дубогай О.Д. Управління формуванням професійного інтересу до занять фізичними вправами у студентів педагогічного вузу / О.Д. Дубогай // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: 36. наук. пр. – Луцьк, 1999. – С. 15-17.
5. Забора А.В. Особливості технології професійної підготовки учителя фізичної культури / А.В. Забора // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: 36. наук. пр. за ред. С.С. Єрмакова. – Харків, 2003. – № 11. – С. 53-58.
6. Наумчук В. Критерії оцінки професійної готовності студентів факультетів фізичного виховання в процесі самостійної роботи зі спортивно-педагогічних дисциплін / В. Наумчук // Наукові записки Тернопільського держ. пед. ун-ту. Серія: Педагогіка. – 2003. – № 2. – С. 14-16.
7. Немов Р.С. Психологія образования / Р.С. Немов. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 608 с.
8. Петунин О.В. Теоретические основы подготовки студентов к профессиональной деятельности учителя физической культуры: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / О.В. Петунин. – М., 1993. – 36 с.
9. Суценько Л.П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект): монографія / Л.П. Суценько. – Запоріжжя: Запорізький держ. ун-тет, 2003. – 442 с.
10. Тимошенко О.В. Оптимізація професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури: монографія / О.В. Тимошенко. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. – 421 с.
11. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів / Б.М. Шиян. – Частина 2. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 248.
12. Ялович В.Т. Психологічні умови формування педагогічних здібностей у вчителів фізичної культури / В.Т. Ялович. – Луцьк: Вежа, 1998. – 146 с.

РЕЗЮМЕ

Досліджено сучасний стан та проблеми формування готовності студентів до майбутньої професійної діяльності вчителя фізичної культури. Встановлено, що формування професійної готовності студентів у процесі навчання буде ефективним використовуючи педагогічні умови: здійснення диференційованого підходу до навчання; розвиток мотивації пізнавальної діяльності студентів; корекція процесу професійно-педагогічної підготовки студентів на всіх його етапах; використання сучасної кредитно-модульної системи навчання.

Ключові слова: професійна діяльність, професійна готовність, сучасна система освіти, диференційований підхід.

П.Б. Джури́нский

ФОРМИРОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ СТУДЕНТОВ К ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧИТЕЛЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ

РЕЗЮМЕ

Автором статьи, исследовались современные проблемы формирования готовности студентов к будущей профессиональной деятельности учителя физической культуры. Установлено, что формирование профессиональной готовности студентов в процессе обучения будет эффективным с использованием педагогических условий: применение дифференцированного подхода к обучению; развитие мотивации познавательной деятельности студентов; коррекция процессу профессионально-педагогической подготовки студентов на всех этапах обучения; использование современной кредитно-модульной системы обучения.

Ключевые слова: профессиональная деятельность, профессиональная готовность, современная система образования, дифференцированный подход.

P.B. Dzhurinsky

MODERN STATE OF THE ISSUE OF FORMING STUDENTS' READINESS FOR ACTIVITY OF PHYSICAL CULTURE TEACHER

SUMMARY

The article investigates modern state of the issue of forming students' readiness for future professional work of physical culture teacher. It establishes that formation of students' professional readiness in terms of training will be effective when fulfilling such pedagogical conditions: application of the differentiated approach to training; development of motivation of students' informative activity; correction of the process of professional pedagogical preparation of students at all its stages; use of modern credit-modular system of training.

Keywords: professional work, professional readiness, modern education system, differentiated approach.
